

8. Eggen mot seg. Ringer eller remmer vanskelig.

9. Rett opp og ned.

11. Telemark, ikke her.

13. Ja.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

adr. NORSK FOLKEMUSEUM

BYGDØY

Akershus

Aker.

Til norsk etnologisk granskning,

Jeg har fått oversendt deler fra
overlevert brye, men kan dessverre ikke gi
videre opplysninger da det var ikke finnes
noen riktig gamle folk her omkring, som
vet noe om det.

2 Noe og lange tiden tilbake har det vært
brukt kunstene til brye.

3 Restkaps blei aldri først slept på slipestein
men ikke for hver gang det blei krosset med
brye.

5 Steinen kaltes - sennestemt. - og fremgangs måten
- sennet - Steinen la' ikke aldri fast.
Slipesteinen var for stor til å ta med på
jorden derimot blev brye satt med.

7 - Innekarstikke :- Tressikke ca 10" satt
inn med brye og fin sand.

8 - brutt laget av horn eller tra

588

Prøve 18^e April 1947 / Valborg Tveit.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM

Bygdøy januar 1947.

Emne nr. 3.

Brynet.

Det er viktig å få vite om det er foregått noen forandring med bruket av brynet i manns minne, eller om det er noen tradisjon om en slik forandring. Vi ønsker å vite hvordan det var i den eldste tid en kan berette om og hvordan nye metoder og redskaper til å slipe og bryne med kom til bygda og når de ble tatt i bruk.

Det er ønskelig å få riss eller foto av redskaper, dessuten navn på redskapet og i tilfelle deler av det. Disse navn bør skrives i dialektform, så nær opp til talemålet som råd er. En bør sette til det grammatiske kjønnet på ordene (merket ein, ei, eit) i parentes etter hvert ord.

1) Hva er det vanlige ord for bryne og for å bryne i bygda? Er ordet hein almindelig for bryne eller er det muligens navn for en særskilt slags bryner ?

2) Brukes nå mest bryner av kunststein eller naturstein ? *Kunststein*
Fins naturlig brynestein i bygda eller får en den annetsteds fra ? Hvor kom den fra i eldre tid (f.eks. Isbor (Eidsborg) i Telemark) ? Hvis den fans i bygda, hentet en seg stein til bryne selv, eller var det noen som skaffet seg inntekter av å selge bryner ? Hvordan foregikk dette ?

3) Er det slik at alle redskaper først blir slipt på en rund slipestein og etterpå kvasset med bryne, eller fins det redskaper som bare blir kvasset med bryne, f.eks. høveltenner, barberkniver, finere treskjærerkniver osv. ? *Frist slipt på slipeslein men ikke for kvasset*

4) Husker folk, eller blir det fortalt om en tid da en ikke slapte ljåen, men tynnet ut eggen med en hammer ? Ble sigd og skyru behandlet på samme måte ? Kan det fastslås når skikken med å slipe ljåer kom til bygda, og hva som var den egentlige forskjell mellom slipeljåer og de eldre tynsleljåer ? Hverdan ble tynningen utført ? Hadde man en særskilt ambolt til det (dragslested) og hva kalte en den ? Hvem utførte tynningen av ljåen, og når og hvor ble det gjort ? *gang man kvasset med bryne.*

10" lang

5) Fans det på gårdene en litt større stein (ikke rund) som lå stille og som en slipte på ved å føre redskapet fram og tilbake på den? Hva kaltes den (f.eks. senda, sennesten), og hva kaltes fremgangsmåten? Brukes steinen fremdeles, eller fins det redskaper som blir slipt på en mindre liggende stein f.eks. høveltenner? Er det i siste tilfelle bare fagsnekkeren som bruker den, eller blir den også brukt på gården? Brukte en å ta slipesteinen med seg utover teigene etter hvert en slo, eller sto den alltid hjemme ved huset? Vet en i tilfelle hvor gammel skikken er?

Blanne
Den lå ikke
altis fast.
Lepeslemin stot
bryner men bryner
Pak en metj.

6) Hvor lenge bruker en ljaen før en sliper den på slipestein? Søkte en helst å greie seg uten slipestein til ljaen?

Smekaslekke
Trestikkels
Satt vi mid
gjør så for
sand.

7) Har en forskjellige bryner til ljaen som enten brukes alone, eller det ene etter det andre, f.eks. av stein, hardt tre, eller av tre som er påklint tjære og sand eller annet? Hvordan er det laget, og hvordan blir det brukt? Lages bryner av tre når en bruker dem ute på marken eller har en dem med hjemmefra? Av hva slags tre blir de laget? Har trebryner andre navn (f.eks. brynestikka) enn bryner av stein?

8) Lar folk ljaen sitte på orvet når de sliper, eller tar de den av? Er det siste avhengig av festegreiene? Hvis de tar den av, spørres om de holder eggen mot seg eller fra seg når de sliper? ringet eller sennest (ikke rund) som

9) Hvordan holdes ljaen når de bryner den? Er det forskjell på fremgangsmåten med stutturv og langorv? rett og med hva

av.
horn og tre

10) Hva heter koppen brynet blir båret i (f.eks. brynehus, -butt, -bott, -kop, -holk, -slunka, -slonka, -skalp, -kulp, -stokk, -strump, -strunk, kotedolk)? Hvordan og hva er den laget av (f.eks. tre, jern, blikk, lær)?

11) Har en båret brynet i et okse- eller kuhorn? Hvordan er hornet laget til? Tilvirket iokker

12) Hvordan fester en hornet eller koppen på seg? Henger den foran eller bak, midt foran eller til siden? I alle sin horn i ljaen

13) Fukter en bryner både av naturstein og kunststein? Bruker en vatn eller olje på bryner, olje og sand eller tjære på trebryner?

Ja

(Faint, mostly illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. Some words are difficult to discern but appear to include 'L' and 'a' in various contexts.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

(Faint handwritten or printed text on the right margin.)

14) Har en et særskilt ord for melet som framkommer ved bryning (f.eks. brynekvat, heinor, heinsvarta, heinsvorta, gru, gro) ?

15) Blir brynesvarte brukt som middel mot ringorm ? Hvordan blir den anvendt (blir den blandet med noe), og hva navn (f.eks. sev) har den som middel mot ringorm ?

16) Blir brynesvarte brukt mot andre sykdommer f.eks. mot hald eller styng ?

17) Er overleveringen kjent at brynesteinen blir bedre ved å ligge enten 1) i maurtue eller 2) i jorden ?

18) Fins det noen fortelling om at brynet taler ? F.eks. På Hause hørde dei kor Hausnes-bryni tala, alt etter slåttefolket var te. Eitt bryne sa: "Hogg ao topp'an!" %/. Fyrst det hadde tagna, sette eitt anna i: "Stu å stakje!" %/. So kom kvinnfolk-bryni, dei ralla og rødde, dei og. "Eg gre've da eg vinn'e!" %/. Det fjerde brynet tok det med ro: "Eg pikka dar eg sten'de!" %/. (Halldor O. Opedal, Makter og menneske IV,110).

19) Sa en noe når en spyttet på brynet ?

20) Er det kjent noen ramser eller viser en sier fram under kvessingen ? F.eks. fra Voss (ved Nils Lid):

Eg fekk so stor ei sorg
i mine unge daga,
eg skulde slaa ein teig
i Nereliahaga.
Men kur eg sputta
kvatt å grein
sto flise lika bein.

14) Her er et særskilt end for moloet som fremkommer ved pry-
ning (f.eks. trykret, hvidt, hvidsvart, hvidsvart, hvid-
gro) ?

15) Er trykret hvidt som middel mot ringorm ? Hvidt er
blir den anvendt (blir den blanded med noe), og hva navn (f.eks.
navn) har den som middel mot ringorm ?

16) Er trykret hvidt mot andre sykdommer (f.eks. mot hvidt
eller styrt) ?

17) Er overleveringen kjent at trykstøtten blir bedre ved
ligge uten i 1) i merke eller 2) i jorden ?

18) Er det noen fortelling om et trykret eller ? F.eks. at
sua harde del kor hennas-trykret, sit etter allestedsnær
var det trykret var "so toppe" / "so toppe" / "so toppe" / "so toppe"
neste ett sats i "so toppe" / "so toppe" / "so toppe" / "so toppe"
dette trykret tok det med i "so toppe" / "so toppe" / "so toppe" / "so toppe"
er det trykret, etter og hennas IV, 110).

19) Er det noen som har en trykret ?

20) Er det noen som har en trykret eller viser en stor frem under
trykret (f.eks. fra Voss (ved alle tid) ?

21) Er det noen som har en trykret ?

22) Er det noen som har en trykret ?

23) Er det noen som har en trykret ?

24) Er det noen som har en trykret ?

25) Er det noen som har en trykret ?

98889

888